

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

пр-кт Берестейський, 10, м. Київ, 01135, тел. (044) 481-32-21, факс (044) 481-47-96
E-mail: mon@mon.gov.ua, код ЄДРПОУ 38621185

**Керівникам департаментів (управлінь)
освіти і науки обласних, Київської міської
державних адміністрацій**

**Ректорам (директорам) закладів
післядипломної педагогічної освіти**

Про інформаційні матеріали

Шановні колеги!

Цього року 28 липня Україна відзначає День Української Державності, встановлений Указом Президента України від 24 серпня 2021 року № 423 з метою утвердження понад тисячолітніх традицій українського державотворення.

Український інститут національної пам'яті розробив тематичні інформаційні матеріали, які розкривають тяглість і спадкоємність державотворчих традицій України від Русі до сьогодення.

Надсилаємо зазначені матеріали, а також інфографіку «Тисячолітній спадок Української Державності» для використання у роботі.

Також просимо розмістити матеріали на офіційних сайтах департаментів/управлінь освіти і науки, закладів післядипломної педагогічної освіти, навчальних закладів, центрів патріотичного виховання, краєзнавства, туризму тощо.

Додатки: 1) інформаційні матеріали на 7 арк. 2) тематична інфографіка на 6 арк.

З повагою

Заступник Міністра

Андрій СТАШКІВ

Євтушенко Р.І. 481 32 01

МОН № 1/10909-23 від 25.07.2023

Підписав: Сташків Андрій Борисович

Сертифікат: 3FAA9288358EC003040000005BA23600559BV900

Дійсний: з 25.05.2023 0:00:00 по 24.05.2025 23:59:59

ТИСЯЧОЛІТНІЙ СПАДОК УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ

*Україна успадкувала засадничі
ознаки держави від різних
періодів історії*

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

СПАДОК УКРАЇНИ ВІД РУСІ

Цивілізаційний вибір
визначився із прийняттям
християнства у 988 р.

Тризуб, родовий знак
Рюриковичів, став державним
гербом сучасної України

Київ є столицею, політичним і
культурним центром українських
земель понад тисячу років

Назва грошової одиниці —
гривня — бере свій
початок від Русі

Україна

Назва **Україна** вперше згадується в Іпатіївському літописі у 1187 р.

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

СПАДОК УКРАЇНИ ВІД ГАЛИЦЬКО-ВОЛИНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Синьо-жовті барви національного прапора походять від кольорової гами герба Галицько-Волинського князівства

У період Галицько-Волинського князівства утверджено європейський вектор розвитку

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

СПАДОК УКРАЇНИ ВІД ВЕЛИКОГО КНЯЗІВСТВА ЛИТОВСЬКОГО

Магдебурзьке право — європейська традиція міського самоврядування

Пересопницьке Євангеліє — один із перших перекладів біблійного, канонічного тексту староукраїнською літературною мовою (1556–1561 рр.), на якому складають присягу президенти України

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

СПАДОК УКРАЇНИ ВІД КОЗАЦЬКОЇ ДОБИ

Республіканські традиції народовладдя

Військові традиції, які лягли в основу збройних сил Української Народної Республіки та пізнішого українського визвольного руху

Одна з перших європейських конституцій ранньомодерної доби, яку 1710 р. уклав Пилип Орлик

УКРАЇНСЬКИЙ
ІНСТИТУТ
НАЦІОНАЛЬНОЇ
ПАМ'ЯТІ

СПАДОК УКРАЇНИ ВІД УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ (УНР, ЗУНР, УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО)

демократичні засади
державного будівництва

Перший парламент, у який
розвинулася Центральна Рада,
створена у березні 1917 року

Перший уряд, яким став Генеральний
Секретаріат Центральної Ради

Державні символи: герб, гімн
“Ще не вмерла Україна”, прапор

Українська Академія Наук,
яку заснував Павло Скоропадський
у листопаді 1918 р.

Соборність — об'єднання
українських земель в єдиній
незалежній державі

Український інститут національної пам'яті

Інформаційні матеріали до Дня Української Державності – 2023

Вступ

Ключові повідомлення

Етапи державотворення

Спадкоємці Володимирового Тризубу

Корисні тематичні посилання

Вступ

28 липня Україна відзначає День Української Державності, встановлений Указом Президента України від 24 серпня 2021 року № 423 з метою утвердження понад тисячолітніх традицій українського державотворення.

Історія українського державотворення сягає своїми витокami Руської середньовічної держави, центром якої був Київ.

Прийняття князем Київським Володимиром у 988 році християнства стало для України цивілізаційним вибором. Християнство сприяло піднесенню культури, освіти, дало поштовх розвитку кириличної писемності.

Саме у день вшанування пам'яті видатного державотворця Київського князя Володимира Великого та у День Хрещення Київської Русі–України встановлено День Української Державності. Наразі цей день вшануємо 28 липня, але уже наступного року з огляду на перехід Православної Церкви України і Української Греко-Католицької церкви на новий стиль календаря, свято перенесено на 15 липня. Відповідний законопроект внесений Президентом України, Верховна Рада підтримала 14 липня 2023 року.

В основі концепції державних заходів до цієї дати – тяглість і спадкоємність державотворчих традицій України від Русі до сьогодення.

Ключові повідомлення

День Української Державності в Україні нагадує нам про тисячолітню історію державотворення нашої країни. У це свято ми вшануємо всі етапи нашого державотворення – від Русі до сьогодення, і всіх, хто доклав зусиль, щоб Україна існувала як незалежна, демократична держава.

Державність є уособленням шляху нації до власної держави. Ядром державності є воля до самовизначення, історичний досвід народу, його менталітет і правові традиції. А держава – це спосіб забезпечення і запорука цілісного існування нації.

Ознаками успішної державності є втілене право нації на незалежність, ефективний державний апарат і дієздатне військо, система юридичних норм, міжнародне визнання держави та її правова ідентифікація в світі.

Держава і державність нероздільні як дерево і коріння. Без історичного коріння держава не може існувати. Історія дає суспільству усвідомлення зв'язку поколінь та конструювання спільного шляху.

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат 248197DDFAB977E5040000003FA8FB0055D40804

Підписувач ТИЛІЩАК ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ

Дійсний з 29.03.2023 12:00:30 по 29.03.2024 0:59:59

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

№ 1111/2.3-06-23 від 18.07.2023

Історія українського державотворення сягає своїми витокami Руської середньовічної держави, центром якої був Київ. Саме Русь заклала фундамент державницьких традицій українців. Звідси родом герб, грошова одиниця, а, головне, Київ як політичний і культурний центр України.

Тризуб є нашим давнім символом. Сьогодні наше суспільство об'єднує той же знак, що об'єднував і Русь. Ми є спадкоємцями Русі, Тризуба Володимира Великого.

Князь Володимир Великий – уособлення розбудови Русі. Прийняття у 988 році християнства стало для України цивілізаційним вибором. Русь підтримувала політичні, економічні та культурні зв'язки з більшістю європейських держав того часу.

Традиції Русі у розбудові загальноєвропейського культурно-релігійного простору продовжили, зокрема, Галицько-Волинське князівство, Українська козацька держава, Українська Народна Республіка, Західноукраїнська Народна Республіка, Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського, Карпатська Україна та сучасна незалежна Україна.

День Української Державності нероздільно пов'язаний із розвитком війська та військовими традиціями. Захисники нашої державності є нащадками воїнів-русичів, козаків, січових стрільців, вояків УПА. Сучасні Збройні Сили України, стримуючи агресора – Російську Федерацію, захищаючи суверенітет і незалежність Української держави, доводять, що українці – народ-військо.

Впродовж тривалої історії українці не полишали боротьби за свободу та здобуття державності. Першу в ХХ столітті незалежність Україна проголосила 22 січня 1918 року. Актом 24 серпня 1991 року відновила її.

Кілька разів у ХХ столітті Україна здобувала суверенітет і втрачала його через внутрішні незгоди під час зовнішньої агресії. Національна єдність – обов'язкова умова збереження державності.

Знання історії нашого державотворення в усій тягlostі є потужною силою проти маніпуляцій історичними фактами в умовах інформаційної війни РФ проти України.

Реальна історія спростовує фейки російської пропаганди, боцiмто українці та росіяни – єдиний народ, а Україна – штучна нежиттєздатна держава. Тому нинішня війна – це не лише боротьба за майбутнє нашої держави, а й за її минуле, національну незалежність та ідентичність.

Етапи державотворення

Витоки української державності – у Русі. У ІХ столітті на просторах східної Європи довкола Києва почалася консолідація перед- і ранньодержавних слов'янських племінних об'єднань – утворилася середньовічна держава – Русь. Київ став центром політичного тяжіння та культурного піднесення. У наступні століття Русь стала важливим суб'єктом європейського політичного простору. Підтримувала політичні, економічні та культурні зв'язки з більшістю європейських держав того часу від Візантійської імперії до Французького королівства. У період Русі почала формуватися українська мова.

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат 248197DDFAB977E5040000003FA8FB0055D40804

Підписувач ТИЛІЩАК ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ

Дійсний з 29.03.2023 12:00:30 по 29.03.2024 0:59:59

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

№ 1111/2.3-06-23 від 18.07.2023

Прийняття князем Володимиром у 988 році християнства, поширення писемності на основі кирилиці, кодифікація норм звичаєвого права в першому правовому кодексі “Руській правді” князя Ярослава Мудрого та його спадкоємців – усе це стало фундаментом правової та політичної культури українського народу. Саме Русь заклала основи державницьких традицій українців. Звідси родом герб, грошова одиниця, а, головне, Київ як політичний і культурний центр України.

Продовжила традиції української державності **Галицько-Волинська держава**. В умовах монгольського загарбання і розпаду державних структур у Подніпров’ї галицько-волинські князі у XIII–XIV століттях розвинули інститут державності на значній частині українських земель. Тоді вдалося не лише зберегти, а й посилити європейський вектор розвитку, стати частиною спільних зусиль у боротьбі із монгольським нашествям. Виявом цього стало коронування 1253 року Данила Галицького у Дорогичині короною, присланою Папою Римським Інокентієм IV.

У середині XIV століття українські землі увійшли до складу Польського королівства і Великого Князівства Литовського. **Велике Князівство Литовське** – одна з найбільших держав тогочасної Європи – стало фактичним продовжувачем традицій Русі. Економічно і культурно руські землі були значно розвиненіші за литовські. Руські еліти сформували обличчя литовської держави. Було засвоєно чимало норм руського права, назви посад, станів, система адміністрацій тощо. Державною мовою Великого Князівства Литовського стала руська, якою велися ділові папери.

Основним джерелом права була “Руська правда”, пізніше – “Литовські статuti”, укладені на її основі. Українські землі в складі Великого Князівства Литовського користувалися широкою автономією.

У XVI столітті українці витворили новий соціально-політичний феномен – **запорозьке козацтво**. Козацтво на давньоруських військових і європейських лицарських традиціях створило військово-політичну організацію – Запорозьку Січ, засновану на принципах особистої свободи та виборності влади. У Запорозькій Січі формувалися підвалини республіканської форми правління, нові принципи судочинства та джерела права. У середовищі козацької еліти вперше в історії української суспільно-політичної думки чітко сформульовані фундаментальні основи майбутньої національної державної ідеї, головні серед яких – право українського народу на власну державу та генетичний зв’язок козацької держави з Руссю.

Ці принципи були втілені у ранньомодерній українській державі **Гетьманщині**. Вона була життєздатним політичним організмом: мала органи влади, територію, державну організацію, військо, фінансову, податкову та нормативно-правову системи тощо. Вершиною політико-правової думки Гетьманщини стало укладання Пилипом Орликом 1710 року Конституції як договору гетьмана Війська Запорозького зі старшиною та козацтвом.

Російський імперіалізм різними способами і методами обмежував українські національні державні інститути і зрештою до кінця XVIII століття ліквідував їх.

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат 248197DDFAB977E504000003FA8FB0055D40804

Підписувач ТИЛІЩАК ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ

Дійсний з 29.03.2023 12:00:30 по 29.03.2024 0:59:59

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ

№ 1111/2.3-06-23 від 18.07.2023

У XIX столітті сформувалося поняття української нації з її етнічними кордонами, мовою та культурою. Покоління Руської трійці, Кирило-Мефодіївського товариства, громадівців і Братства тарасівців заклали підвалини для майбутньої української державності. Упродовж XX століття попри історичні катаклізми та мільйонні жертви українці неодноразово виборювали самостійність.

У ході Української революції 1917–1921 років вперше у XX сторіччі створили незалежну національну державу. Центральна Рада намагалася забезпечити демократичні законодавчі підвалини державного будівництва: затвердила принципи судової системи, закон про вибори, сформувала уряд, розпочала формування війська тощо. Ці принципи були реалізовані в Українській Народній Республіці, проголошеній 20 листопада 1917 року. 22 січня 1918 року IV Універсалом Української Центральної Ради відбулося проголошення незалежності та суверенності Української Народної Республіки. За часів Української Народної Республіки у 1918 році затверджено герб, основним елементом якого був тризуб – герб Володимира Великого (без хреста). Тоді ж пісню Павла Чубинського “Ще не вмерла Україна” на музику Михайла Вербицького затверджено гімном. Державним прапором став синьо-жовтий стяг. Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського – друге державне утворення часів Української революції, форма якого – гетьманат – походить із козацької епохи. Гетьман усіяко намагався відродити давні козацькі традиції. Було налагоджено дієздатну адміністративну систему управління, розбудовувалася освіта, наука, державний апарат. Уперше тризуб став атрибутом військової форми. Директорія ухвалила низку законів, спрямованих на розбудову країни: про державну мову, Українську автокефальну православну церкву. Встановлено грошову одиницю – гривню. Помітний слід в історії державотворення залишила Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), яка мала дієву систему органів влади, боєздатне військо – Українську галицьку армію (УГА). 22 січня 1919 року було проголошено Акт злуки УНР і ЗУНР. Подія на законодавчому, територіальному, ментальному рівнях об’єднала Україну та стала підставою для відліку історії соборної України.

Попри те, що УНР і ЗУНР зазнали поразки від зовнішніх агресорів і територія України була окупована східними і західними сусідами, ідея здобуття державної незалежності стала визначальною для національного визвольного руху XX століття. При найменшій можливості українці заявляли про право на власну державу.

Від жовтня 1938 року розпочався процес українського державотворення на Закарпатті, що на той момент входило до складу Чехословаччини. Підсумком цих зусиль стало проголошення 15 березня 1939 року незалежності Карпатської України – республіки на чолі з президентом. Державні атрибути вона перейняла від УНР.

В умовах Другої світової війни 30 червня 1941 року у Львові було прийнято Акт відновлення української держави, створено уряд. Акт спирався на традиції УНР і ЗУНР. Слідом за Львовом проголошення Акта відбулося у багатьох містах західної та центральної України.

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат 248197DDFAB977E5040000003FA8FB0055D40804

Підписувач ТИЛІЩАК ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ

Дійсний з 29.03.2023 12:00:30 по 29.03.2024 0:59:59

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ’ЯТІ

№ 1111/2.3-06-23 від 18.07.2023

У липні 1944 року підпільна конференція під захистом відділів УПА створила Українську головну визвольну раду (УГВР) – політичне представництво – зародок державної влади незалежної країни. Діяльність УГВР засвідчила прагнення визвольного руху дотримуватися принципів демократії навіть у найважчих умовах підпільно-партизанської боротьби.

За час існування комуністичної тоталітарної системи ні Голодомор 1932–1933 років, ні масові голоди, ні репресії, Великий терор, економічні та політичні експерименти не змогли викоринити державницькі устремління українців. Наприкінці 80-х років ХХ століття в умовах послаблення командно-адміністративного диктату знову відродився масовий національно-патріотичний рух і постало питання незалежності.

16 липня 1990 року Верховна Рада УРСР прийняла Декларацію про державний суверенітет. Вона проголосила верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади республіки в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах.

24 серпня 1991 року Верховна Рада Української РСР ухвалила Акт проголошення незалежності України, який став точкою відліку сучасної державності. Насправді ж, відбулося відновлення державного суверенітету, за який українці боролися протягом багатьох століть. Проголошення державної незалежності Україною відіграло вирішальну роль у розпаді СРСР та остаточній ліквідації комуністичної тоталітарної системи. 1 грудня 1991 року на всеукраїнському референдумі Український народ абсолютною більшістю голосів підтвердив прагнення жити в самостійній державі.

28 червня 1996 року відбулася ще одна знаменна подія – прийняття Конституції. Основний закон остаточно проголосив Україну суверенною, незалежною, демократичною, соціальною, правовою державою, визнав людину найвищою соціальною цінністю і утвердив народовладдя.

Спадкоємці Володимирового Тризубу

Державний герб – це символ, що презентує країну як суверенну незалежну державу. Він зображується на офіційних документах, печатках, грошових і знаках поштової оплати, службових посвідченнях, штампах, бланках державних установ.

Руській державі тризуб був династичним знаком великого Київського князя Володимира та його нащадків, династії Володимировичів. Його численні зображення віднайдені на тогочасних монетах (срібляниках і златниках), печатках, посуді, надгробках, цеглі, актових печатках, перснях-печатках, злитках-гривнах, зброї, спорядженні, товарних пломбах. Цей символ власності та влади переходив із покоління в покоління. Особливо багато артефактів – за період князювання Володимира Святославовича (на київському престолі приблизно від 980 року). Тому тризуб і вважається знаком князя Володимира Великого.

Протягом багатьох століть на землях Русі було поширене зображення тризуба. Від XIV століття в ужиток увійшли територіальні знаки, наприклад у Києві – з архистратигом Михаїлом, Володимирі-Волинському – зі святим Георгієм, Луцьку – святим Миколаєм, Львові – левом.

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат 248197DDFAB977E504000003FA8FB0055D40804

Підписувач ТИЛІЩАК ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ

Дійсний з 29.03.2023 12:00:30 по 29.03.2024 0:59:59

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

№ 1111/2.3-06-23 від 18.07.2023

Під час Української революції 1917–1921 років питання державного герба набуло особливої актуальності. Центральна Рада створила спеціальну підготовчу комісію, що об'єднала істориків, юристів, гербознавців і художників. Її очолив Михайло Грушевський. Комісія розглянула кілька проєктів, але обрала тризуб.

6 січня 1918 року тризуб із хрестом над середнім “зубом” у 8-кутній рамці з'явився на перших грошах, випущених Українською Народною Республікою. Після проголошення 22 січня самостійності України питання про офіційне затвердження державної символіки треба було вирішувати негайно. 25 лютого в Коростені на засіданні Малої Ради було офіційно затверджено тризуб гербом Української Народної Республіки. Ухвалений закон не містив малюнків, а мав лише опис. За часів Української Держави тризуб залишився в геральдичному вжитку. В офіційних описах кредитових білетів цей знак іменувався українським гербом. За часів Директорії гербом відновленої Української Народної Республіки служив тризуб без вінка. 21 січня 1919 року комісія у справах вироблення проєкту герба УНР дійшла висновку, що соборна Україна має поєднати емблеми УНР і Західноукраїнської Народної Республіки, а також знак князя Володимира. Із 22 січня 1919 тризуб включили до крайового герба Західної області Української Народної Республіки.

У міжвоєнний період тризуб став символом боротьби українців за свободу.

Його використовував Уряд УНР на еміграції та різні політичні організації. В тому числі на емблемі Організації українських націоналістів був тризуб із мечем на місці середнього зуба. Тризуб містився в символіці і мельниківської, і бандерівської гілок ОУН.

У СРСР тризуб був заборонений. Для комуністичного режиму він лишався ознакою українського націоналізму.

Після відновлення незалежності України 24 серпня 1991 року тризуб як малий державний герб затверджений 19 лютого 1992-го Постановою Верховної Ради України (разом із доданими зображеннями). Конституція України 28 червня 1996 року закріпила цей символ нашої держави.

Корисні тематичні посилання Інституту

Відео “Історія України за 15 хвилин”

<https://www.youtube.com/watch?v=ITw2Lk93qrY>

Відео “ІстФакт. “Історія Тризубу”

<https://www.youtube.com/watch?v=m3n70kgNIgw>

Виставка «Творці української державності: до 30-річчя заснування УГС»

<https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-tvorci-ukrayinskoyi-derzhavnosti-do-30-richchya-zasnuvannya-ugs>

Виставка «Символ твоєї свободи. 100 років Державного герба України»

<https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-symvol-tvoyeyi-svobody-100-rokiv-derzhavnogo-gerba-ukrayiny>

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат 248197DDFAB977E5040000003FA8FB0055D40804

Підписувач ТИЛІЩАК ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ

Дійсний з 29.03.2023 12:00:30 по 29.03.2024 0:59:59

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

№ 1111/2.3-06-23 від 18.07.2023

Виставка «Воїни. Історія українського війська»

<https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-voyiny-istoriya-ukrayinskogo-viyska>

Виставка «Кожен із нас – воїн»

<https://uinp.gov.ua/vystavkovi-proekty/vystavka-kozhen-iz-nas-voyin>

Інфографіка “Тисячолітній спадок Української державності”

[Інфографіка – Google Диск](#)

“НАШ ГЕРБ. Українські символи від княжих часів до сьогодення”

<https://rodovid.net/product/233/nash-herb-ukrayinski-symvoly-vid-kniazhykh-chasiv-do-sohodennia-pdf-fajjl/>

Інфографіка “Чому українці та росіяни історично – не «братні народи»”

<https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiysko-ukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/chomu-ukrayinci-ta-rosiyany-istorychno-ne-bratni-narody-infografika>

ДОКУМЕНТ СЕД АСКОД

Сертифікат [248197DDFAB977E504000003FA8FB0055D40804](#)

Підписувач [ТИЛІЩАК ВОЛОДИМИР СЕМЕНОВИЧ](#)

Дійсний з [29.03.2023 12:00:30](#) по [29.03.2024 0:59:59](#)

УКРАЇНСЬКИЙ ІНСТИТУТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ

№ [1111/2.3-06-23](#) від 18.07.2023